

افغانستان آزاد – آزاد افغانستان

AA-AA

چو کشور نپاشد تن من مباد
همه سر به سر تن به کشتن دهیم

بدین بوم و بر زنده یک تن مباد
از آن به که کشور به دشمن دهیم

www.afgazad.com

afgazad@gmail.com

Political

سیاسی

نویسنده: نعیم سلیمی- کابل/افغانستان
۱۳ دسمبر ۲۰۱۹

مبحث : حاکمیت قانون در جامعه

۸۰۰ سالگی چارتر بزرگ حقوقی انگلستان موسوم به مگنا کارتا (Magna carta) در زبان لاتین:

مجله "در دفاع از مارکسیزم" در شماره مؤرخ ۱۵ اکتوبر ۲۰۱۵ خویش مضمون دلچسپ و طویلی را در رابطه با موضوع فوق الذکر زیر عنوان "قانون و مارکسیزم: هشت صد سال از زمان مگنا کارتا" به نشر رسانیده بود که بنا بر اهمیت موضوع برای محصلان و پژوهشگران حقوق و علوم سیاسی من سعی می کنم نکات اساسی و برجسته آن را به نشر بسپارم:

به تاریخ ۱۵ جون سال ۱۲۱۵ جان اول پادشاه انگلستان (King John 1) سندی را به نام چارتر بزرگ آزادی که در لاتین آن را (magna carta) یاد می نمایند به امضاء رسانید. از لحاظ تاریخی این سند محصول جنگ داخلی که مدت زمان طولانی بین پادشاه مذکور و اشراف و اعیان قلمرو سلطنتش زباله کشیده بود، به وجود آمد. این سند حاوی یک سلسله اعترافات و عقب نشینی هائی می باشد که میان پادشاه و اشراف تاج و تختش به وجود آمد که بر اساس آن شاه موصوف موافقت نمود تا صلاحیت های خویش را در بدل اطاعت و وفاداری رعایا نسبت به وی، محدود بسازد. این سند یکی از اولین اسنادی تلقی می گردد که مبادی قانون اساسی انگلستان و سایر قوانین اساسی را در ریسرج های مربوط به حقوق اساسی مقایسه ئی تشکیل می دهد و گفته می شود که این سند جنبش های بزرگ مردمی را علیه قدرت های بزرگ دیکتاتوری در جریان جنگ های داخلی در امریکا و سایر کشور ها الهام بخش گردید.

این اعلامیه به مثابه یک سند قانونی و حقوقی شهرت و آوازه یک سند سمبول گونه را در رابطه با حاکمیت قانون در جامعه برای خود کمائی نمود. نمونه های بازتاب اصول زرین این سند را می توان در قوانین مدون کشور خویش جست و جو کنیم. به طور مثال بازتاب اصولی چون این که "برائت الذمه حالت اصلی متهم می باشد" و یا اینکه هیچ کسی را نمی توان مجرم پنداشت مگر به حکم قانون "در قانون جزا و سایر قوانین افغانستان، بیانگر ثبوت این ادعای ماست.

حقوقدان و قانون گذار اسبق انگلستان به نام تام بنگهم در اشاره به مگنا کارتا، این سند را بزرگترین شاخص در انکشاف مدرن آزادی های حقوقی که امروز به نام حاکمیت قانون یاد می شود ، می داند . برای توضیح و درک درست چگونگی پیدایش این سند حقوقدانان ریاکار و منفی باف جهان سرمایه داری با الهام ایدئالیستی ازین سند، واقعیت های عینی ایجاد آن را با ترفند حقوقی و سیاسی ماستمالی می نمایند . به طور مثال رابرت ورستر رئیس کمیته ۸۰۰ سالگی مگنا کارتا این سند را «تهداب اندیشه های آزادی» می داند و داستان تدوین نوشتاری آن را که از جانب مؤرخین سرمایه داری ارائه گردیده است مبارزه میان نجباء و اشراف خوب و نیکو که برای حقوق و آزادی های انگلیس ها می رزمیدند و پادشاهان « بد و زشت » که خواهان حفظ قدرتهای دیکتاتوری بر انگلستان تلاش می نمودند ، می پنداشت . برای روشن شدن موضوع باید یک کمی بالای حقوق افراد (حقوق فردی) و ماهیت قانون روشنی انداخته شود :

مارکس در یکی از مقالاتش در ۱۸۴۲ تحت نام " اصلاحات کمون (communal Reform) " می نویسد که « قانون زمانی می تواند ایدئال باشد که نمادی واقعی از خود آگاهی باشد و مستقل از بیان نظری و تئوریک از نیرو های عملی حیاتی به وجود آید . » ؛ به نظر وی مگنا کارتا خلاف افکار اعیان و نجیب زادگان ناشی از فلسفه لیبرال نی ، بلکه بیانی از نیرو های واقعی زنده و فعال عینی می باشد که از فتح انگلستان توسط نجیب زاده نورماندی به نام ویلیام ۱۰۶۶ ، عرض اندام نمود . سیستم حکومت داری ویلیام بر مبنای نسخه سیستم فئودالی متمرکز بود که تحت زعامت حکمرانان قبلی انگلستان به وجود آمده بود . این سیستم پدیده تازه نجابت و اشرافیت را با خود به ارمغان آورد که سیستم فئودالی انگلیس را صورت بخشید و متحد ساخت که تا آنزمان توسط سنت گرائی محلی و جنگها پیش برده می شد . فئودالیزم مانند هر سیستم اقتصادی - اجتماعی گورکن خود را پرورش می داد . این یک سیستمی بود که در آن دهقانان از مالکیت خویش بر زمین برخوردار نبوده و بایستی بالای زمین ملاک و خوانین کار می کردند . مالکین زمین از دهقانان خویش مالیات و یا عشر جمع آوری نموده و پول آن را به پادشاه انتقال می دادند و برای نظام شاهی سربازان و غیره را آماده می ساختند . این سیستم تمامی رعیت را به اراده پادشاه مطیع ساخته بود که علی رغم این همه شاه را کاملاً به اشراف متکی می ساخت . حالت به آنجا کشانیده شد که سیستم نهایت متمرکز فئودالی به تعقیب فتح و تصرفات ویلیام به وجود آید .

ویلیام موریس یکی از متفکرین سوسیالیست قرن ۱۹ گفت که : « مراحل اولیه تاریخ انگلستان بیشتر جدل میان پادشاه ، اشرافیت و کلیسا می باشد» . کشمکش میان این مثلث سه گانه طفیلی قدرت در آنزمان زندگی عوام الناس و توده های عادی جامعه را به جهنم مبدل ساخته بود . در تحت چنین شرایطی بود که " چار تر بزرگ آزادی " به وجود آمد . مطلب دیگری که قابل یاد آوری است این کهخلاف گزافه گوئی های فلسفی اخلاقی که این چار تر را شعله درخشان از تمثال اخلاقی می پندارند ؛ تدوین این سند ارتباط مستقیم با انگیزه های دریافت پول برای مخارج جنگی داشته است : در سال ۱۲۰۴ جان قلمرو امپراتوری خود را در شمال فرانسه برای پادشاه فرانسه به نام فلیپ دوم از دست داد که برای دو دهه علیه آن می جنگید که بالاخره این جنگ منجر به شکست نیروهای وی در جنگی موسوم به بویانس (Bouvines) در ۱۲۱۴ گردید . جهت تمویل این جنگ نامبرده مبلغ ۷۱۰۰۰ پوند سترلینگ را میان سالهای ۱۲۰۷ - ۱۲۱۲ جمع آوری نمود ، در حالی که مصارف این جنگ در سالهای ۱۱۹۹ و ۱۲۰۲ به ۲۴ هزار پوند بالغ می گردید . خوب روشن است که جنگ دایه زایمان انقلاب هاست . در بسیاری موارد نجباء و اشراف زمین های خود را در فرانسه از دست دادند که در عین حال توقع آن وجود داشت که به پادشاه مالیات بدهند . ظهور و پیدایش چنین حالتی منجر به شورشها و قیام ها علیه جان گردید . در عین حال ریچارد اول که سلف تاج و تخت انگلستان قبل از جان بود زمینه ها را برای این شورش مهیا ساخت برای تمویل مصارف تجاوز خویش ریچارد قطعات گسترده زمین را به

اشراف به فروش رسانید . علاوه بر آن وی مالیاتی را سالانه به مبلغ ۲۵۰۰۰ پوند جمع آوری نمود که به طور اوسط ۲۰۰۰ بیشتر از مالیاتی بود که در زمان هنری دوم سلف وی جمع آوری می شد. همچنان جان ۹۰۰۰۰ پوند را جهت پرداخت غرامت جنگ که از جانب امپراتور هنری ششم به خاطر آزادی ریچارد به دنبال دستگیری اش در بازگشت از مکان مقدس قلمرو کلیسای واتیکان مطالبه گردیده بود ، جمع آوری می نمود ؛ زمانی که در سال ۱۱۹۹ به تاج سلطنت جلوس نمود زمین ها و جای داد هائی را به ارث برد که عواید آن به ۲۰۰۰ پوند می رسید که کمتر از آنچه که در سال ۱۱۸۹ بود ، بالغ می شد. در نتیجه جان خلاف و معکوس اشراف و اعیان سلطنتش نمی توانست هر مقدار پولی را که می خواست مستقیماً از زمین ها جمع آوری نماید. در عوض وی ناگزیر بود تا این مبالغ و تکس های مضاعف را از شهروندان خویش به دست آورد تا بدینوسیله مصارف مالی سلطنتی را تمویل کند . انجام چنین کاری منتج به انفلاسیون عظیمی در آغاز سلطنتش شد . قیمت ها در ظرف چند سال سه چند گردید .

در عین حال رویداد دیگری که به حیث یکی از فکتور های جانی در تصمیم جان برای امضای فرمان چارتر آزادی نقش داشت عبارت بود از مداخلت کلیسا درینمورد : سلطنت جان با مرحله تبارز قدرت کلیسا تحت رهبری پاپ انوسینت سوم (Pope Innocent 111) تصادف می کرد. درینجا دیگر قدرت کلیسا با گزینش و انتخاب سنی ون لانگتن به حیث اسقف بزرگ کانتربری (Canterbury) به آزمون گرفته شده بود. پاپ با مهارت دسایس توانست تا سنی ون را نامزد کند و در حالی که گزینه جان شخصی بود به نام جان دی گری (John de Grey) ؛ این موضوع سبب ایجاد تضاد ها و مخالفت های میان جان و پاپ سوم شد که منتج به تکفیر جان و تبعید تقریباً تمامی اسقف های انگلیس و مصادره یکصد هزار پوند عواید کلیسا در سال ۱۲۰۹ گردید ؛ هر چند روابط میان تاج و تخت سلطنتی بعد ها ترمیم گردید ، ولی این مخالفت به طور گسترده ای به پیدایش شورش ها و قیام ها کمک نمود و زمینه تدوین و ظهور چارتر را مساعد ساخت ، نه سخاوت اخلاقی بسیاری از اشراف و اعیان ثروتمند وابسته به مسیحیت انگلستان .

مارکس و انگلس گفتند که « نظریات مسلط هیچ چیزی بیشتر از تبارز ایدئال روابط مسلط مادی نیستند » (ایدئولوژی المانی MECW V ، صفحه ۵۹) . این بدان معنی است که ایده های اساسی حقوقی که در چارتر بزرگ تبارز یافته اند، در تحلیل نهائی با درک روابط حاکم اقتصادی میان اقشار مختلف جامعه انگلستان در آن زمان قابل فهم می باشند . عصاره اصول و پرنسپ های چارتر را می توان در چپتر ۳۹ آن دریافت نمود که روح و روان آن را تشکیل می دهد و آن عبارت است از: « هیچ انسان آزادی نمی تواند زندانی گردد و یا ملکیتش مصادره شود و یا باغی پنداشته شود و یا این که تبعید و جلائی وطن گردد.... مگر بر اساس قانون کشوری » .

مفردات عبارت اول چارتر حریت، حقوق و آزادی های کلیسا به خصوص آزادی انتخابات را در چارچوکات کلیسا ضمانت و گرانته می کند . این مطلب صریحاً اشارت به انتخابات گزینشی مناقشه ئی و جنجالی لانگتون دارد که من آن را قبلاً توضیح دادم .

عبارت ۱۴ تاج و تخت سلطنتی را از افزون سازی مالیات به استثنای (شورای عمومی شاهی) ممانعت می کند . به عبارت دیگر با این جمله بندی در چارتر ، جان اول موافقت کرد که وی صرفاً زمانی می تواند مالیات را بالا ببرد که نیرومند ترین اشراف در کشورش به آن رضایت داشته باشند .

در پایان چارتر بر اساس مفردات عبارت ۶۱ آن تأکید گردیده که شورای ۲۵ نفری برگزیده شده از جانب خود اشراف و اعیان باید ایجاد شود که وظیفه آن عملی نمودن چارتر است .

چپتر ۲۰ چارتر دهقانان را در برابر جریمه های کمر شکن از جانب شاه و یا مالکین حمایت نمود و چپتر ۳۹ آنها را از مصادره و غصب غیر عادلانه ملکیت های شان توسط شاه و یا نجیب زادگان محافظت می کرد .

چپتر های ۱۷ الی ۱۹ حق دسترسی را برای آنها به محاکم سلطنتی جهت حل و فصل دعاوی می داد و در حالی که در گذشته چنین مواردی از جانب محاکم محلی که توسط خوانین و مالکان زمین اداره می شد حل و فصل می گردید . چارتر آزادی از همان بدو تدوین تا مراحل بعدی پله های مختلف و خم و پیچ هایی را پیموده و تا کنون نیز آن را می پیماید و معیار های زرین آن پیوسته بر وفق روند زنده تکامل اجتماعی - اقتصادی و سیاسی جوامع مختلف رد پل هایی را برای خود در میان قوانین مدون کشور های جهان در می یابد .

در حقیقت این چارتر اول به زبان لاتین تدوین گردید و بعداً در ۱۲۱۵ به خاطر مفاد مفرداتش برای طبقه حاکم به زبان فرانسوی ترجمه گردید و بعد از سال ۱۳۰۰ بود که این سند به زبان انگلیسی که زبان گفتاری دهقانان انگلیس بود ، مورد تمجید و ستایش قرار گرفت ؛ لازم به یاد آوری است که اولین نسخه های انگلیسی چارتر الی قرن ۱۶ آشکار نگردید .

امید وار هستم که مطالعه این جستار کوتاه و مختصر مد ثمری برای دست اندر کاران عرصه حقوق و علوم سیاسی قرار گرفته باشد. من یقین کامل دارم که این یک موضوع بینهایت گسترده و بزرگی است که صرفاً یک قطره از بحر را درینجا پیکش نموده ام که عاری از نقصان و کمبودی هائی نیست ؛ مایه خرسندی است اگر شما با نظریات تکمیلی و علاوگی در زمینه به غنامندی این موضوع بیفزایید .

با احترامات فایقه

نعیم سلیمی

*****

بر گرفته از آرشیف یادداشت ها و نوشته های سیاسی نعیم سلیمی ، سال ۲۰۱۷